

Перішко Ірина

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови та методики викладання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-5232-5945
e-mail: perishko.irina@gmail.com

Білоус Тамара

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови та методики викладання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0001-7411-4623
e-mail: tamara.bilous@ukr.net

Верьовкіна Олена

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови та методики викладання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-1333-6668
e-mail: yelena5678@ukr.net

**ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГОВОРІННЮ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Анотація. У статті розглянуто ефективні форми та методи навчання здобувачів вищої освіти говорінню англійською мовою. Вирізнено та проаналізовано низку проблем навчання іншомовному усному мовленню і запропоновано шляхи їх вирішення; визначено характер ефективного завдання для розвитку говоріння, здійснено підбір вправ для розвитку навичок усного мовлення здобувачів освіти та формуванню в них комунікативної компетентності. Наведено приклади ефективних видів завдань, спрямованих на розвиток і вдосконалення навичок та умінь усного мовлення, а саме: «інформаційна прогалина», розповідь за малюнками, опис малюнка, розповідь історій, завершення історії, дискусія, «мозковий штурм», рольова гра, інтерв'ю та доповідь. Узагальнено, що успіх спілкування англійською мовою залежить від ефективних завдань з говоріння, форм діалогічного та монологічного мовлення та використання можливості залучення кожного здобувача освіти у процес говоріння на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: іншомовне спілкування, англійська мова, комунікативна компетентність, говоріння, діалогічне та монологічне мовлення.

Постановка проблеми. В епоху комунікації і розвитку цифрових технологій, все більше людей вивчає англійську мову, оскільки вона є засобом міжнародного спілкування у світі. Володіння іноземною мовою – необхідна умова для поглиблення та передачі своїх знань у сферах освіти, науки, бізнесу та суспільного життя, тому вона має велике значення і для фахівців із вищою освітою. На думку здобувачів вищої освіти, знання англійської мови допоможе досягти успіху в їхній професійній діяльності. Вміння спілкуватися з міжнародними діловими партнерами, вести переговори самостійно, не вдаючись до послуг перекладача, є першочерговим завданням у процесі вивчення іноземної мови. Основна мета вивчення англійської мови у закладах вищої освіти – удосконалення здобувачами навичок спілкування іноземною мовою, мається на увазі розвиток комунікативної компетентності, тобто здатності та готовності здійснювати безпосереднє спілкування (говоріння, розуміння на слух). Навчання іншомовному говорінню є одним із найважливіших аспектів викладання у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Вивченню проблем навчання іншомовному говорінню особливу увагу приділяли у своїх працях вітчизняні та зарубіжні науковці: П. Бех, С. Ніколаєва, О. Тарнопольський, М. Парротт, Дж. Хармер та інші. Більшість дослідників цієї проблеми надають перевагу комунікативному та інтерактивному методам, основна ціль яких – допомогти здобувачам освіти позбутися мовного бар'єру і розвинути мовленнєві навички під час спілкування англійською мовою.

Мета статті – висвітлити особливості навчання усному мовленню англійською мовою здобувачів вищої освіти на заняттях у ЗВО. У статті наводиться характеристика ефективного завдання та пропонуються види завдань, які можна використовувати під час навчання говорінню та формування комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говоріння – це продуктивний вид мовленнєвої діяльності, за допомогою якого (разом зі слуханням) здійснюється усне вербальне спілкування. Змістом говоріння є вираження думок у усній формі.

Виокремимо основні цілі, за якими викладач повинен залучати здобувачів освіти до процесу говоріння на занятті з іноземної мови. Одна з них полягає в тому, що здобувачам слід приділяти багато часу говорінню на занятті. Це здається очевидним, але часто багато часу йде на мовлення викладача, певні паузи і менеджмент заняття. Наступна мета – використання мови прийнятного рівня. Здобувачі повинні вміти виражати свої думки та ідеї правильною та зрозумілою іноземною мовою. Це не означає, що знання англійської мови повинні бути ідеальними, але потрібно уникати граматичних, лексичних помилок чи помилок у вимові, які заважатимуть вільному спілкуванню та взаєморозумінню.

Говоріння як вид мовленнєвої діяльності насамперед спирається на мову як засіб спілкування, яка є засобом забезпечення комунікації між співрозмовниками. Навички та вміння непідготовленого усного мовлення, його реактивність, спонтанність, тема виробляються у діалозі; вміння та

навички підготовленого мовлення з її ініціативністю, логічністю, послідовністю – у монолозі.

Одним із найефективніших засобів розвитку та формування навички говоріння у процесі навчання іноземних мов вважається діалог. Умови, у яких відбувається діалогічне мовлення, визначають низку їх особливостей, а саме: стислість висловлювання, широке використання невербальних засобів спілкування (міміка, жести), інтонація, різноманітність неповних речень, вільне від строгих норм літературної мови синтаксичне оформлення висловлювання, переважання простих речень.

У процесі навчання діалогічному мовленню рекомендується варіювати різні види діалогів та форми роботи з ними: діалог-бесіда, діалог-інсценування, бесіда здобувачів між собою та з викладачем, парна та групова робота.

Основним засобом навчання діалогічного мовлення є вправи. У процесі їх виконання формуються вміння: запитати інформацію, адекватно реагувати на репліку співрозмовника, використовувати кліше діалогічного мовлення, комбінувати репліки під час побудови діалогу та інші. Якщо викладач дає завдання скласти діалог і розподіляє здобувачів на пари, то він повинен їм дати зрозуміти, що це не просто механічний розподіл на двох осіб, а розподіл на двох співрозмовників.

У процесі навчання монологічного мовлення розвиваються мовні кліше на автоматичному рівні, тобто навички правильного та швидкого авикористання граматичного, лексичного, фонетичного матеріалу.

У сучасній методології навчання мови розрізняють такі моделі мовної комунікації: 1) офіційний індивідуальний контакт; 2) ділова розмова; 3) вільна бесіда; 4) групова офіційна бесіда; 5) монолог у груповій бесіді; 6) публічне спілкування (Тарнопольський, 2006).

Говоріння завжди розглядалося як найбільш затребуваний вид мовленнєвої діяльності. Для багатьох здобувчів – це основне вміння. Мета заняття, щоб здобувачі заговорили іноземною мовою, може здатися надзвичайно легкою. Якщо на занятті доброзичлива атмосфера, добрі міжособисті відносини, рівень знання англійської мови хороший і максимально однаковий у всіх, то здобувачі братимуть участь у дискусії легко і з бажанням, якщо запропонувати їм цікаву тему та ефективні завдання. Однак, це в ідеалі. Насправді така ситуація трапляється нечасто. Рівень мовної підготовки може бути різним, можливо, підібрані завдання не подобаються здобувачам, а іноді й організація проведення завдання буває неправильною. Навички говоріння, як і будь-які інші навички, не формуються власними силами; для їх становлення необхідно використовувати спеціальні вправи та завдання, які покликані зрештою сформувати й відшліфувати здатність орієнтуватися у природних ситуаціях спілкування. Вони є важливим компонентом курсу вивчення англійської мови у закладах вищої освіти.

На думку Мартіна Парротта, характерні риси успішних завдань такі:

1) студенти говорять багато – найбільше часу, відведеного на таке завдання, відводиться усному мовленню здобувачів;

2) рівноцінна участь – кожен здобувач отримує можливість взяти участь у спілкуванні, оскільки володіють мовою на одному рівні (а не один чи два здобувачі);

3) висока мотивація – здобувачі хочуть говорити, тому що їм цікава тема розмови і їм є що сказати;

4) мова доступного рівня – рівень мовної підготовки доступний для ведення дискусії; здобувачі висловлюють думки зрозумілою мовою, на доступному рівні (Partott, 1993).

Для складання завдань та вправ з говоріння застосовують найбільш актуальні та ефективні прийоми навчання як монологічного, так і діалогічного мовлення. Наведемо приклади типових вправ, які здобувачі охоче виконують на заняттях з практики англійської мови, і які спрямовані на формування навичок говоріння.

1) «Інформаційна прогалина» (information-gap activities) включає процес обміну інформацією, тобто спочатку учасники володіють лише частиною загальної інформації, а потім в результаті мовленнєвої взаємодії кожен отримує повніший обсяг відомостей. Здобувачі працюють у парах, наприклад, обговорюється тема «Влаштування на роботу». Обидва здобувачі отримують картки однієї заяви на роботу, кожна з яких містить різну інформацію. Ставлячи один одному запитання, вони заповнюють свої картки. Це змушує здобувачів ставити велику кількість запитань для того, щоб виконати своє завдання. Такі вправи спонукають до спілкування, за допомогою яких відпрацьовується певна тематична лексика (Harmer, 2007).

2). Розповідь за малюнками. У цьому виді діяльності здобувачі повинні розповісти історію, спираючись на послідовну низку малюнків і приділяючи увагу тій лексиці та структурам, які необхідно використовувати під час розповіді.

3). Опис малюнка. Для виконання цього завдання здобувачу пропонується малюнок, який він має описати. Можна розподілити здобувачів на групи. Кожна група вивчає свій малюнок, а потім представник кожної групи описує її перед усією аудиторією. Цей вид діяльності розвиває креативність та уяву здобувачів, а також навички публічного виступу.

4). Розповідь історій (storytelling). Мета цього виду діяльності – дати коротке узагальнення розповіді чи історії, яку здобувачі вже чули раніше чи придумати власну і озвучити її всім одногрупникам. Розповідь історій стимулює критичне мислення, а також допомагає висловлювати свої ідеї у певному форматі: початок історії, розвиток, закінчення (Heathfield, 2014).

5). Завершення історії. Це розважальний вид діяльності для всіх здобувачів, для виконання якого всі сідають у коло. Викладач починає розповідати історію та зупиняється після кількох речень. Потім кожен повинен додати 4–10 речень, щоб її продовжити. Виконуючи це завдання, дозволяється вигадувати нових персонажів, події, описи, тощо.

6). Дискусія. Здобувачам, розподіленим на групи, пропонуються різні завдання, наприклад: дійти спільної думки, поділитися ідеями щодо будь-якої події чи знайти рішення. Викладачем має обов'язково бути визначена мета дискусії. Наприклад, вони можуть брати участь у дискусії за принципом

«згоден – не згоден». У таких дискусіях переважно формуються групи з 4–5 учасників дискусії і пропонуються спірні пропозиції для обговорення. Потім кожна група працює над запропонованою темою певний період часу, а потім представляє свою думку перед аудиторією. Така діяльність сприяє розвитку критичного мислення та швидкому прийняттю рішень; учасники дискусії також навчаються ввічливим висловлюванням, умінням захистити свою точку зору. Під час обговорення у групах необхідно також спонукати здобувачів освіти ставити запитання, перефразовувати ідеї, висловлювати підтримку тощо.

7). «Мозковий шторм» (brain storming). У цьому виді діяльності здобувачі продукують ідеї на тему за обмежений період часу. Мозковий шторм можна використовувати як для окремих здобувачів, так і для груп. Цей вид роботи характеризується тим, що ідеї не критикуються і завжди є можливість обмінюватися новими ідеями (Osborn, 1963).

8). Рольова гра (role play). У цьому виді діяльності здобувачі уявляють себе у різних соціальних контекстах, виконуючи різні соціальні ролі. У рольових іграх викладач надає певну інформацію здобувачам: хто вони, що думають і відчують (Harmer, 1991).

9). Інтерв'ю. Здобувачі проводять інтерв'ю з різними людьми з обраних тем. Оптимальним варіантом для виконання цього завдання буде, якщо викладач вибере конкретну рубрику, щоб здобувачі розуміли, які запитання ставити та яким чином опитувати. Проведення інтерв'ю дозволяє практикувати комунікативні здібності як на заняттях, так і в щоденному житті. Учасники інтерв'ю можуть брати інтерв'ю один в одного, а потім представити свого партнера групі.

10). Доповідь (підготовлене мовлення). Суть цього виду діяльності полягає в тому, що здобувачі читають перед заняттям самостійно будь-яке джерело інформації, а потім розповідають перед присутніми те, що прочитали. Вони також можуть розповідати про те, що відбувалося з ними у повсякденному житті чи підготувати доповідь на задану тему, наприклад, про екологічний стан свого міста, культурні традиції регіону тощо.

Пропоновані види вправ забезпечують належний рівень оволодіння здобувачами освіти навичками іншомовного мовлення. При цьому важливо: забезпечити здобувачам максимальну можливість практикувати усне мовлення англійською мовою, створивши відповідні умови; задіяти кожного до різних видів мовленнєвої діяльності; збільшити час, відведений для розвитку говоріння; зазначати позитивні сторони іншомовної діяльності, коментуючи відповідь студента; якомога рідше виправляти помилки у вимові під час говоріння, щоб не відволікати їх. У навчальних цілях можуть використовуватися також природні ситуації з реального життя здобувачів освіти в університеті та за його межами, життєвий досвід і будь-які реальні події, які відповідають темам, що засвоюються.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, говоріння є одним з основних завдань навчання іноземній мові. У сучасній методиці на зміну фронтальній роботі на занятті дедалі активніше приходять соціальні/інтерактивні форми навчання. Виконуючи парні та групові завдання,

здобувачі освіти зосереджують свою увагу на змісті висловлювання. Водночас важлива мета спільної діяльності: дізнатися нову інформацію, оцінити її, спільно обговорити проблемні завдання, зіставити різні точки зору, взяти участь у дискусії, спільно створити проєкт. У процесі навчання говорінню здобувачі розвивають мовну самостійність та комунікативну компетентність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Тарнопольський, О. (2006). *Методика навчання іноземної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти*. Київ: Фірма «ІНКОС». 246 с.

Parrott, M. (1993). *Task for Language Teachers*. A resource book for training and development. Cambridge University Press. 325 p.

Harmer, J. (2007). *How to Teach English*. New Edition. Longman. Pearson Education Limited. 288 p.

Heathfield, D. (2014). *Storytelling With Our Students. Techniques for telling tales from around the world*. Delta Publishing. 128 p.

Osborn, A. (1963). *Applied imagination: Principles and procedures of creative problem solving*. – New York: Charles Scribner's Sons. 417 p.

Harmer J. (1991). *The Practice of English Language Speaking*. London; New York: New Edition; Longman. 296 p.

REFERENCES

Tarnopolskyi, O. (2006). *Metodyka navchannia inshomovnoi movlennievoi diialnosti u vyshchomu movnomu zakladi osvity* [Methodology of Teaching Foreign Language Speaking in a Higher Language Educational Institution]. Kyiv: Firma "INKOS". 246 s. [in Ukrainian].

Parrott, M. (1993). *Task for Language Teachers*. A resource book for training and development. Cambridge University Press. 325 p.

Harmer, J. (2007). *How to Teach English*. New Edition. Longman. Pearson Education Limited. 288 p.

Heathfield, D. (2014). *Story telling With Our Students. Techniques for telling tales from around the world*. Delta Publishing. 128 p.

Osborn, A. (1963). *Applied imagination: Principles and procedures of creative problem solving*. 3ded. – New York: Charles Scribner's Sons. 417 p.

Harmer J. (1991). *The Practice of English Language Speaking*. London; New York: New Edition; Longman. 296 p.

FEATURES OF TEACHING SPEAKING ENGLISH AT UNIVERSITIES

Iryna Perishko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Language Practice and
Teaching Methodology,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-5232-5945
e-mail: perishko.irina@gmail.com

Tamara Bilous

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Language Practice and
Teaching Methodology,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0001-7411-4623
e-mail: tamara.bilous@ukr.net

Olena Verovkina

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Language Practice and
Teaching Methodology,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-1333-6668
e-mail: yelena5678@ukr.net

Abstract. The article deals with the effective forms and methods of teaching students to speak English in classes at higher education institutions. A number of problems in teaching foreign oral speech are identified and analyzed and ways to solve them are given; the nature of an effective task for the development of speaking is defined and a number of exercises are given for the development of students' oral communication skills and the formation of their communicative competence. Examples of effective types of tasks aimed at the development and improvement of oral communication skills and abilities are given, namely: information-gap activities, picture description, storytelling, story completion, discussion, brainstorming, role play, interview and report. It was concluded that success of communication in English depends on effective speaking tasks, forms of dialogic and monologic speech, and the possibility to involve each student in the process of speaking in foreign language classes.

Keywords: foreign language communication, the English language, communicative competence, speaking, dialogic and monologic speech.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2023